

2. Mitiuryna N.Y. Psychology in the Professional Formation of Militia Officers / N.Y. Mitiuryna // *Psikhopedagogika v pravoookhoronnikh organakh*. – 2008. – Iss. 3. – P. 183-184.
3. Boiko S.M. Features of Professional Psychological Training of Militia Officers / S.M. Boiko // *Stanovische osobistosti profesionala : Perspektivi i rozvitok : materials 3th Allukrainian scientific-practical conference*. – Odesa, 2010. – P. 41-42.
4. Humeniuk L.Y. *Psikhologiya profesynoy diyal'nosti pracivnikov organiv vnutrishnikh sprav* [Psychology of Professional Law Enforcement Officers]: teaching aid / L.Y. Humeniuk, I.V. Suliatytskyi. – Lviv : Lviv state university of internal affairs, 2011. – 648 p.
5. Hutsenko K.F. *Pravoookhoronni organi* [Law Enforcement Bodies]: teaching aid / K.F. Hutsenko, M.A. Kovalev. – Moscow : Moscow state university is the name of M.V. Lomonosov. 2007. – 440 p.
6. Sakharov A.B. *Teoriya derzhavi tha prava* [Theory of State and Law]: teaching aid / Y.V. Bilozorova, Y.O. Hida, A.M. Zavalnyi et al. ; ed. Y.O. Hida. – Kyiv : FOP O.S. Lipkan, 2011. – 520 p.
7. Borysiuk O.M. Features of Professional Activities of Militia Officers / O.M. Borysiuk // *Naukoviy visnik of Lugansk state university of internal affairs. Seriya psikhologichna*. – 2012. – Iss. 2 (1). – P. 211-220.
8. Lysov O.O. Model of Professional Sense of Justice of Militia Workers / O.O. Lysov, P.I. Pavlenko // *Problemi pravoznavstva tha pravoookhoronnoy diyal'nosti*. – 2009. – Iss. 4. – P. 11-15.
9. Platonov K.K. Social and Biological Components of Personality / K.K. Platonov // *Voprosy filosofii*. – 1970. – № 9. – P. 141-147.
10. Yakovlev A.M. *Prestupnost' i social'naya psikhologiya (social'no-psikhologicheskie zakonomernosti protivopravnogo povedeniya)* [Crime and Social Psychology (Socio-psychological Patterns of Illegal Behavior)] / A.M. Yakovlev. – Moscow : Yuridicheskaya literatura, 1971. – 248 p.
11. Ivanov I.V. Professional Sense of Justice of Militia Officers / I.V. Ivanov, P.I. Pavlenko // *Naukoviy visnik of Dnepropetrovsk state university of internal affairs*. – 2010. – Iss. 1. – P. 56-62.

УДК 34 (09): 651.4 (477.63),,1860/1880”

ЛОБІЮВАННЯ ГЛАСНИМИ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСЬКОГО ЗІБРАННЯ ІНТЕРЕСІВ РОБОТОДАВЦІВ (1860-1880 РОКИ)

Телькінена Т.Е., к.і.н., доцент, гол. наук. співробітник
 Асоціація вчених, спеціалістів та діячів науки «Наука»,
 вул. Мельникова, 81, м. Київ, Україна
 t_telkinena@i.ua

Здійснено аналіз матеріалів офіційного діловодства Катеринославського губернського земського зібрання за 1866, 1869, 1871, 1872, 1876, 1878, 1881, 1888, 1889 роки, зокрема й восьми клопотань гласних. Предметом означених звернень до центральних органів влади визначено внесення змін до законів, якими регламентовано порядок найму сільськогосподарських робітників та служників і, відповідно, їхній правовий статус, а також права й обов'язки їхніх роботодавців. У висновках

зазначено, що гласні, які приймали названі вище клопотання, мали за мету лобювання інтересів переважно роботодавців, а не сільськогосподарських робітників та служників.

Ключові слова: правовий статус, лобювання, голосні земські збори, клопотання, роботодавці, сільськогосподарські робітники й служителі.

ЛОББИРОВАНИЕ ГЛАСНЫМИ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОГО ГУБЕРНСКОГО ЗЕМСКОГО СОБРАНИЯ ИНТЕРЕСОВ РАБОТОДАТЕЛЕЙ (1860-1880 ГОДЫ)

Телькинена Т.Э.

*Ассоциация ученых, специалистов и деятелей науки «Наука»,
ул. Мельникова, 81, г. Киев, Украина
t_telkinena@i.ua*

Осуществлен анализ материалов официального делопроизводства Екатеринославского губернского земского собрания за 1866, 1869, 1871, 1872, 1876, 1878, 1881, 1888, 1889 года, в том числе и восьми ходатайств гласных. В качестве предмета этих обращений в центральные государственные органы определено внесение изменений в законы, регламентирующие порядок найма сельскохозяйственных рабочих и служителей и, соответственно, их правовой статус, а также права и обязанности их работодателей. Сделан вывод о том, что целью гласных, принимавших названные ходатайства, было лоббирование интересов преимущественно работодателей, а не сельскохозяйственных рабочих и служителей.

Ключевые слова: правовой статус, лоббирование, гласные земские собрания, ходатайства, работодатели, сельскохозяйственные рабочие и служители.

LOBBYING BY DEPUTETS OF KATERINOSLAV PROVINCE COLLECTION OF INTERESTS OF EMPLOYERS (1860-1890 YEARS)

Telkinena T.E.

*Association of scholars, specialists and scientists «Nauka», str. Melnikova, 81, Kyiv, Ukraine
t_telkinena@i.ua*

An author explained actuality of the article coming reform of the home legal system, which, on her persuasion, will result in legalization of political relations of lobbying. Thus, corresponding prospects actualize by the studies of their genesis on the territory of Ukraine. In particular, an author pronounces the problem of change in adjusting of legal status of the states in the Russian empire in the second half of XIX – at the beginning XX of century in the context of relations of lobbying.

The analysis of materials of official office work of Katerinoslav province collection of 1866, 1869, 1871, 1872, 1876, 1878, 1881, 1888, 1889 years were made.

Eight province solicitors, that testify to the presence in deputets of not only own vision of adjusting of legal status of subjects of labor relations but also persistence for the sake of that, are distinguished, if to compel the legislator of him to take into account. Certainly, that projects of deputets were base on principle of limitation of rights for one persons in behalf on other, that traditionally inherent to the legal culture of the Russian empire. In this case is talked about the tendency of limitation of the personal rights for persons that is hired on agricultural works and inadequate more hard punishment for violation self by them labor contract.

Three groups the deputets were united in that are educed, that had different legislative suggestions for the sake of adjusting of relations of hiring between village workers and employers. Absolute majority is deputets (O.M. Korolenko, O.P. Nordberg, M.M. Demochani and others like that) protected interests of employers. A minority (for example, P.A. Strukov, P.O. Yanchenko, S.I. Kuzmitski, I.M. Kranz) tried, even at the level of declarations, to defend interests of both parties of labor contract. An absolute minority (in particular, P.M. Miklashevich, I.M. Rudchenko, A.B. Bahirev) insisted, first of all, on the protection of rights for agricultural workers.

The following is marked in a result. Vowel Katerinoslav province collection through an acceptance by them during 1869–1889 years. In an address central government of eight solicitors bodies lobbied making alteration, which was set the rules of hiring of agricultural workers to the laws. Between that, considerable majority had lobbying of protection of rights on an aim, foremost, employers.

Key words: legal status, lobbying, deputets of province collections, solicitors, employers, village workers and servants.

Вважаємо, що реформа вітчизняної правової системи зумовить легалізацію політичних відносин лобювання, що передбачає вивчення їх генези на теренах України. Відповідні перспективи актуалізують, зокрема, проблему зміни в регулюванні правового статусу станів у Російській

імперії в другій половині XIX – на початку XX століття¹ у контексті відносин лобіювання. Такий підхід не застосовувався українськими чи російськими істориками права, утім окремі історико-теоретичні аспекти означеного питання висвітлювалися фахівцями з України та Російської Федерації в галузі конституційного права, соціально-економічної історії та політології [1-5].

Ми на підставі аналізу матеріалів офіційного діловодства Катеринославського губернського земського зібрання 1866, 1869, 1871, 1872, 1876, 1878, 1881, 1888, 1889 років доведемо, що мета прийнятих гласними клопотань – захист інтересів роботодавців. При цьому використовуємо понятійно-термінологічний апарат, розроблений вітчизняними конституціоналістами, разом із тим враховуємо й досягнення західних фахівців.

У середині XIX століття відносини між роботодавцями та сільськогосподарськими робітниками й служниками регулювалися нормами цивільного права, а саме законами про особистий найм [6] і Тимчасовими правилами найму сільських робітників та служників від 1 квітня 1863 року [7]. Катеринославські гласні пропонували надати запровадженим робочим книжкам, згідно з Тимчасовими правилами 1863 року, обов'язковий характер, оскільки стаття 8 цього закону дозволяла особам, які наймалися на сільські роботи на території до 30 верст від місця постійного проживання, не надавати названих документів для укладання трудового договору. Про актуальність зазначеного питання для гласних свідчить те, що порушено його вже під час проведення у вересні 1866 року першої сесії губернського земського зібрання його головою й губернським маршалком П.А. Струковим у записці щодо заміни паспортів та білетів для сільськогосподарських робітників та служників особливими книжками. Укладачем пропонувалося, по-перше, заборонити наймати робітника без спеціальної робочої книжки, по-друге, поширити такі правила на всіх осіб, які служили за наймом [8, с. 79-80]. Цю пропозицію детально розроблено гласним від Новомосковського повіту О.М. Короленком у відповідній записці, яку за рішенням його колег передали до створеної міністерством фінансів комісії для перегляду паспортної системи. Крім цього, додатково наголошувалося на необхідності заміни паспорта робочою книжкою. Отже, гласні були не проти дискримінації одних підданих заради захисту інтересів інших. При цьому численність перших у багато разів перевищувала численність других. Звертаємо увагу на кількісні показники, тому що принцип обмеження прав одних осіб на користь інших був традиційно притаманний правовій культурі Російської імперії, а реформа 1861 року, як бачимо, ще не закоренилася в правосвідомості значної частини катеринославських гласних.

Під час чергової сесії 1869 року Катеринославського губернського земського зібрання (3 листопада) [10] гласний П.О. Нордберг (від Бахмутського повіту) визнав чинні правила найму сільських робітників незадовільними й запропонував зміни до них, які викладено в більш «м'якій», порівняно з 1866 роком, редакції. Передбачалося, що паспорти або білети для сільськогосподарських робітників та служників не замінять робочими книжками, а об'єднають обидва документи в один [10, с. 215-223]. За результатами дискусії гласні прийняли клопотання до «уряду»² щодо ухвалення статуту про найм робітників. До клопотання додали всі заяви, які було обговорено під час розгляду питання. Не отримавши відповіді від центральних органів влади, губернські гласні вдруге звернулися 1871 року з вищезначеною законодавчою ініціативою [9, с. 629]. Отже, гласні мали власне бачення регулювання трудових відносин і бажали, щоб їхні проекти врахував законодавець.

31 жовтня 1872 року більшість гласних (25 проти 8) Катеринославського губернського земського зібрання за ініціативою О.М. Поля [11, с. 152] прийняла доповідь управи «З

¹ На той час у складі Російської імперії знаходились губернії, на територію яких наразі повністю або частково поширюється суверенітет України: Бессарабська, Волинська, Подільська, Катеринославська, Київська, Курська, Полтавська, Таврійська, Харківська, Херсонська, Чернігівська.

² Під урядом у Російській імперії протягом XIX століття й до жовтня 1905 року малася на увазі сукупність таких адміністративних установ, як Комітет міністрів і Рада міністрів.

питання про зобов'язання робітників до виконання умов особистого найму» (П.О. Янченко, І.В. Бурхановський), яку разом із пропозиціями, оголошеними гласними під час засідання, вирішили передати до комісії, утвореної при третьому відділенні Власної Його Імператорської Величності канцелярії для розгляду вищезазначеного питання. Серед новацій варто виділити ті, авторами яких були гласні Новомосковського та Павлоградського повітових земських зібрань. Першими пропонувалося, щоб робітників, які залишили місце служіння до розгляду спору мировим суддею, місцева державна адміністрація негайно повертала назад. Інші клопотали про те, щоб порушення робітниками договорів без законних підстав кваліфікувалося діянням, яке прирівнювалося б до умисного введення в оману, а також щоб за його вчинення наставала кримінальна відповідальність. Відтак зміст законодавчих ініціатив гласних деяких повітових та губернського земських зібрань як суб'єктів лобювання захисту інтересів роботодавців, порівняно з попередніми роками, набув більш радикального характеру. Посилюється тенденція обмеження особистих прав осіб, що наймаються на сільськогосподарські роботи, та неадекватного посилення жорсткості покарання за порушення саме ними трудового договору.

Пропозиції, які висувалися гласними, щодо запровадження кримінальної відповідальності для осіб, що порушували цивільні угоди, не є катеринославським ексклюзивом. Відповідні настрої загалом поширювалися в Російській імперії. Так, у травні 1898 року члени сільськогосподарської ради при Міністерстві землеробства та державного майна виступили на користь запровадження кримінальної відповідальності для робітників і роботодавців, що порушуватимуть умови договору найму.

Під час сесії 17 грудня 1881 року Катеринославського губернського зібрання [12] з мінімальною перевагою в один голос (завдяки голосу голови зібрання) гласні прийняли клопотання, яким пропонувалося подальше посилення санкцій щодо осіб, які порушували умови договору найму на сільськогосподарські роботи. Сподіваючись розширити права роботодавців у справах щодо відшкодування завданих ним збитків із боку таких робітників, гласні за ініціативи свого колеги О.Ф. Бантиша клопотали про відміну наказу Сенату, яким заборонялося продавати майно сільських обивателів для стягнення боргів [12, с. 104-108].

12 грудня 1884 року [9, с. 636] гласні Катеринославського губернського земського зібрання на прохання Імператорського товариства сільського господарства (звернення від 25 квітня за № 277) долучилися до клопотання перед «урядовою владою» щодо внесення таких змін до чинних законів, завдяки яким, по-перше, відповідальність робітників за недотримання ними договорів та зобов'язань із формальної ставала б дієвою, по-друге, було б введено покарання стосовно наймачів, які чинили свавілля над робітниками. Вважаємо, що заслуговує на увагу коментар членів губернської управи про те, що це клопотання не суперечило позиції гласних губернського земського зібрання минулих років щодо питання регулювання відносин між робітниками та наймачами.

Після набрання чинності Положенням про найм на сільські роботи від 12 червня 1886 року [13] гласні Катеринославського губернського земського зібрання не послабили своєї діяльності як лобісти інтересів роботодавців. На сесії 7 та 13 грудня 1889 року [14, с. 12-13, 66-67] вони наполягали на обов'язковості договірних листів, за винятком тих випадків, коли робітник наймався на строк не більше одного тижня, та запровадження кримінальної відповідальності за недотримання цього правила. Також пропонувалося спрощення процедури судового розгляду спорів у справах із порушення правил найму задля їх швидкого та «зручного» розгляду. Прийнято клопотання про внесення відповідних змін до вищезазначеного положення, зокрема до статей III та IV. З врахуванням статистичних даних про мізерну частину, яку складали письмові договірні листи серед загальної кількості угод найму (приблизно 5-8% [15]), можна зрозуміти завзятість гласних, що продовжували лобювати надання письмовим договорам найму обов'язкового характеру.

Отже, предметом лобювання гласними Катеринославського губернського земського зібрання протягом другої половини XIX століття були зміни до законів, якими визначалися правила найму сільськогосподарських робітників та служників і, відповідно, їхній правовий статус та права й обов'язки їхніх роботодавців.

Для визначення мети лобювання внесення змін до означених законів із боку гласних спиратимемося на їхні промови під час сесій Катеринославського губернського земського зібрання 1866, 1869, 1876, 1878, 1881, 1888 років.

П.А. Струков у своїй записці наголошував на майже щоденних ускладненнях із найманими робітниками, що не виконують умов найму, однак не несуть за це відповідальності [8, с. 79-80]. Так, за його спостереженнями, робітники нерідко з власної примхи або в разі обіцянки іншого роботодавця заплатити їм більше в розпал польових робіт, незважаючи на укладення попередньої домовленості, цілими гуртами покидають одного роботодавця й переходять до іншого, інколи забираючи й частину задатку³. Відтак голова зібрання П.А. Струков акцентував на правопорушеннях саме з боку робітників. Однак він говорив про те, що запропоновані ним обов'язкові робочі книжки сприятимуть встановленню чітких правил, однаково обов'язкових як для господаря, так і для робітників, тобто заявляв про намір захищати інтереси обох сторін трудового договору.

Однак уже 18 грудня того ж року після обговорення доповіді О.М. Короленка щодо вільнонайманих сільськогосподарських робітників гласні одноголосно постановили, що визнають необхідним докорінне реформування правовідносин між наймачами та робітниками з метою отримання більших гарантій першими. Отже, заява П.А. Струкова на вересневій сесії щодо бажання захищати права господарів і робітників залишилася декларацією та фактично не була підтримана гласними на грудневій сесії 1866 року. Утім і сам П.А. Струков не наполягав на власному, раніше оголошеному, підході щодо внесення змін до Тимчасових правил найму сільських робітників та служників від 1 квітня 1863 року.

1869 року вже гласний П.О. Нордберг за дорученням Бахмутського повітового земського зібрання звертався до колег із губернського зібрання з проханням клопотати перед «урядом» щодо внесення змін до законів, що може на практиці укріпити взаємовідносини між наймитами та наймачами й у такий спосіб захистити права останніх. П.О. Нордберг наголошував на тому, що умови договору не виконуються саме робітниками, обґрунтовуючи таким чином спрямованість змін до законодавства, які він пропонував. Вираженням прагнень середньостатистичного роботодавця можна вважати емоційно насичену частину промови П.О. Нордберга. Він поставив риторичне питання: «Потрібно ж хоч якось захистити права роботодавця?». Тобто людей, продовжив він далі, що живуть працею, жертвують грошима, надають робітникам можливість годувати свої родини, нарешті, вивозять їх за власний рахунок туди, де можна отримати гарантований заробіток, сплачують за них заборгованості з казенних податків. Звертаючись до присутніх на зібранні, П.О. Нордберг обурювався: «Однак у підсумку ці робітники працювати у Вас не бажають, позаяк сусід Ваш пропонує йому на 50 коп. більше; він залишає Вас під час самих жнив; паспорт Ви йому мусите повернути, аби не наразитися на кримінальну відповідальність за самоуправство» [10, с. 215-223].

Гласні, незважаючи на надання прерогативи інтересам роботодавців, тобто власним, розуміли необхідність і запровадження покарання для тих із них, хто спонукає робітників порушувати умови договору найму. Так, П.О. Нордберг пропонував звернути увагу на

³ Зазвичай для виконання літніх сільськогосподарських робіт незаможні сільські обивателі наймалися ще восени під час збору податків чи взимку. Укладаючи усну домовленість, вони брали в землевласників-роботодавців задаток. У такому випадку добова оплата праці робітника влітку була суттєво меншою, ніж коли договір найму укладала влітку напередодні жнив. Сільські обивателі, що знаходилися у вкрай складному матеріальному становищі, інколи укладала усні угоди з декількома землевласниками, а влітку не встигали якісно та своєчасно виконати всі обіцяні види робіт, тобто порушували попередні домовленості.

заходи для попередження невиконання угод, тобто за можливості ускладнити вчинення такого проступку. Гласний переконував присутніх на засіданні в тому, що в разі застосування санкцій за прийняття робітника без книжки ніхто з «господарів» діяти в такий спосіб не наважиться. Отже, гласні спромоглися визнати наявність у власному середовищі роботодавців, схильних порушувати трудове законодавство. Варто зауважити, що три роки тому лобістів не цікавили інтереси роботодавців щодо праввідносин між ними та сільськогосподарськими робітниками.

Власні пропозиції щодо посилення заходів адміністративного впливу на робітників для виконання ними умов трудового договору гласні інколи пояснювали й корисністю відповідних новацій саме для правопорушників. Наприклад, на Новомосковському повітовому зібранні від 4 серпня 1871 року [11, с. 150-151] гласні постановили слідкувати за тим, щоб робітників, які залишили місце служіння до розгляду спору мировим суддею, місцева державна адміністрація негайно повертала назад. Вважалося, що в такий спосіб можна запобігти у майбутньому не тільки самовільному залишенню робітниками місця роботи, а також їхньому зубожінню. Це могло стати результатом, наголошували гласні, величезних грошових стягнень, які інколи накладалися, згідно із законом, на таких сільських робітників.

Одним із тих гласних, хто послідовно та наполегливо лобіював інтереси сільськогосподарських робітників, був П.М. Міклашевський, який неодноразово звертався до совісті колег, наголошуючи на тому, що з боку землевласників домовленості також нерідко порушувалися. Утім, на жаль, якщо виходити з текстів журналів Катеринославського губернського земського зібрання різних сесій, союзників у нього майже не було. Показовою є дискусія, яка розгорнулася між П.М. Міклашевським та С.С. Потоцьким на сесії 1876 року щодо доцільності криміналізації порушення умов трудового договору з боку сільськогосподарських робітників.

П.М. Міклашевський слушно зауважував, що кожен робітник, якого наймав землевласник, насамперед розраховував, що роботодавець буде його добре годувати, хоча якість продуктів сторонами не обумовлювалася, і недотримання сподівань перших, звісно, не може бути підставою кримінального переслідування роботодавця. Для доведення поширеності такої практики лобіст інтересів сільських робітників посилався на свідчення своїх знайомих землевласників: «У деяких тутешніх дідичів їжа для робітників є дуже низької якості. У борщі галушки плавають одна від одної на відстані половини аршину» [16, с. 326]. П.М. Міклашевський вкотре спробував переконати колег в тому, що не варто ставитися до справи регулювання трудових відносин так одностороннє, і нагадав присутнім на засіданні, що вони представляють інтереси трьох станів: «Убезпечуючи землевласників від порушень із боку робітників, ми мусимо всебічно розглянути це питання. Необхідно говорити й про те, що робітникам, які наймаються до землевласників для виконання сільськогосподарських робіт, також слід забезпечити захист прав, наприклад, на отримання від господаря такого харчування, яке буде достатнім для підтримки їх працездатності» [16, с. 326-327].

С.С. Потоцький [16, с. 327-328] був переконаний, що не робітники «знаходяться в руках» землевласників, а навпаки. На його думку, перші, на відміну від землевласників, мають законні можливості для захисту власних прав, однак не бажають їх використовувати. Так, якщо дідич не дотримується умов договору та порушує права робітників, то їм слід звернутися до мирового судді. Вони не роблять цього й самовільно залишають робочі місця, забираючи при цьому задатки. Натомість землевласник може лише отримати виконавчий лист, який, як вважав С.С. Потоцький, можна спокійно залишити в себе в кармані, оскільки відповідно до закону не можна як компенсацію продати волів, коня, корову, землеробські знаряддя праці. Нарешті, зауважив учасник дискусії, якщо особа все це має, то не піде найматися в робітники. Ув'язнити за фінансову неспроможність, нагадав гласний, можна, коли сума боргу перевищує 100 крб., а в боржника немає дітей. Однак у більшості випадків у робітників є діти, а борг є значно меншим, аніж 100 крб. Таким чином, песимістично підсумував С.С. Потоцький, злісні правопорушники серед робітників залишаються

непокараними. Він не погоджувався також із твердженням П.М. Міклашевського щодо якості харчування для сільських робітників: вважав, що лише у виключних випадках дітич погано їх годує. Прикро, що палкий лобіст інтересів землевласників-роботодавців не тільки заперечував незахищеність сільських робітників, а й проявляв щодо них, вважаємо, украй презирливе ставлення, називаючи їх «братами меншими».

П.М. Міклашевський також дуже емоційно опонував заявам П.О. Янченка щодо того, що члени губернської земської управи були прибічниками захисту прав як наймачів, так і тих, хто наймається. Скоріше можна погодитися з гласним, аніж із головою управи. Члени управи пропонували передати до урядової комісії клопотання гласних Новомосковського та Павлоградського повітових земських зібрань, якими пропонувалося суттєве обмеження прав сільськогосподарських робітників (примусове повернення до залишеного ними місця роботи до рішення суду та кримінальна відповідальність за порушення цивільної угоди, якою був договір найму на сільськогосподарські роботи).

Під час чергової сесії 1878 року (27 жовтня) [17, с. 78, 488] гласні розглядали питання регулювання трудових відносин у контексті економічного добробуту землевласників Катеринославської губернії, більшість яких належала до стану дворян. Так, у зв'язку з обговоренням питання щодо тяжкого стану, у якому знаходилася ця група підданих, прийнято клопотання стосовно «уряду» щодо найскорішого вирішення робітничого питання, яке на той час розглядалося комісією.

У ході дискусії щодо необхідності надання обов'язкового характеру договорам найму сільськогосподарських робітників, яка тривала під час сесії 1888 року [18, с. 303-304], сформовано три групи гласних, які мали різне бачення мети лобіювання внесення вищеназваних змін до законодавства. Гласні від Верхньодніпровського повіту, зокрема С.І. Кузьмицький, міркували про інтереси наймачів і робітників. Гласний А.В. Бахирев вважав, що правила найму ставлять господарів у дуже вигідні умови, тому слід звернути увагу тільки на права робітників. На користь такої позиції можна, на нашу думку, навести коментар щодо законодавства Російської імперії, яким регулювався особистий найм, званого фахівця Г.Ф. Шершеневича. Зокрема, учений зауважував, що застарілі російські закони, на відміну від німецького закону (1897 рік) та бельгійського (19 березня 1900 рік), не покладали на роботодавця обов'язку щодо забезпечення фізичних і моральних інтересів найманого працівника. Зокрема, роботодавця не зобов'язували забезпечити робітнику таке приміщення для помешкання, яке б не нанесло шкоди його фізичному та моральному здоров'ю [19, с. 342.]. Група лобістів інтересів виключно роботодавців була найбільш численною. Ф.Н. Воронін, наприклад, вважав, що основним обов'язком сільських робітників є сумлінне ставлення не тільки до роботи, а й до інтересів наймача. Гласний як негативний момент відзначав те, що в робітників відсутнє усвідомлення необхідності виконання такого обов'язку внаслідок недостатності їхнього розумового та морального розвитку. О.М. Короленко висловив застереження стосовно того, щоб обов'язковість найму за договірними листами не поставила господарів у складне становище. М.В. Родзянко поділяв його побоювання. Н.К. Бахмутов вбачав незахищеність інтересів господаря як сторони угод про особистий найм.

Отже, підсумуємо. Гласні Катеринославського губернського земського зібрання через прийняття ними протягом 1869–1889 років стосовно центральних органів влади восьми клопотань лобіювали внесення змін до законів, якими встановлювалися правила найму сільськогосподарських робітників і служників. Проте більшість гласних (О.М. Короленко, П.О. Нордберг, М.М. Демочані та інші) мали на меті передусім лобіювання захисту прав роботодавців. Меншість лобіювала, хоча б на рівні декларацій, інтереси обох сторін трудового договору (П.А. Струков, П.О. Янченко, С.І. Кузьмицький, І.М. Кранц). Абсолютна меншість лобіювала насамперед захист прав сільськогосподарських робітників (П.М. Міклашевський, І.М. Рудченко, А.В. Бахирев).

Перспективним, на нашу думку, є подальше вивчення матеріалів офіційного діловодства земських зібрань в українських губерніях для формування картини вітчизняної історії відносин лобіювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Любимов О.П. История лоббизма в России / О.П. Любимов. – М. : Фонд «Либеральная миссия», 2005. – 208 с.
2. Шапкин И.Н. Из истории лоббизма в России. Представительские организации российского капитала во 2-й половине 19-го – начале 20-го века / И.Н. Шапкин. – М. : МАЭП, 1999. – 198 с.
3. Ильичева Л.Е. Институционализация лоббизма в политическом процессе современной России : становление, приоритеты развития : автореф. дисс. на стиск. науч. степ. докт. полит. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» [Электронный ресурс] / Л.Е. Ильичева. – М., 2002. – 19 с. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/institutsionalizatsiya-lobbizma-v-politicheskom-protsesse-sovremennoi-rossii-stanovlenie-pri>
4. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові аспекти лобіювання у правотворчому процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. «Конституційне право ; муніципальне право» [Електронний ресурс] / В.Ф. Нестерович ; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2008. – 20 с. – Режим доступа : <http://govuadocs.com.ua/docs/229/index-229670-1.html>
5. Дягілев О.В. Правовий інститут лобіювання : конституційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. «Конституційне право ; муніципальне право» / О.В. Дягілев ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – 38 с.
6. Свод законов Российской империи : в 15 т. – СПб. : Тип. Второго отделения Собственной Е. И. В. канцелярии. – 1857–1868. – Т. 10. – Ч. 1. – Кн. 4 : Об обязательствах по договорам. – 1857. – Гл. 1.
7. Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе (с 12 декабря 1825 года по 28 февраля 1881 год) : в 55 т. – СПб., 1830–1885. – Т. 38. – 1839. – Отд. 1. – № 39448.
8. Постановления сентябрьской сессии 1866 года Екатеринославского губернского земского собрания с приложениями. – Екатеринослав : Типография Я.И. Чаусского, 1867. – 76 с.
9. Систематический свод постановлений Екатеринославского губернского земского собрания 1866–1913 годов : в 2 т. / сост. П.К. Соколова. – Екатеринослав : Типография губернского земства, 1914–1916. – Т. 1 : 1866–1889 года. – 1914. – 1176 с.
10. Стенографический отчет к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания с 24 октября по 4 ноября 1869 года. – Екатеринослав : Типография Я.М. Чаусского, 1870. – 263 с.
11. Постановления VII очередного Екатеринославского губернского земского собрания с 28 октября по 12 ноября 1872 года. – Екатеринослав : Типографии губернского правления, 1873. – 843 с.
12. Постановления XVI очередной сессии с 9 по 20 декабря 1881 года с приложениями. – Екатеринослав : Типография губернской управы, 1882. – 875 с.

13. Полное собрание законов Российской империи. Собрание третье (с 1 марта 1881 года по 1913 год) : в 33 т. – СПб., 1885–1916. – Т. 6. – 1886. – № 3803.
14. Постановления XXIV очередной сессии с 5 по 14 декабря 1889 года с приложениями. – Екатеринослав : Типография губернской управы. – 1890. – 761 с.
15. Крузе Э.Э. Условия труда и быта рабочего класса в России в 1900-1914 годах [Электронный ресурс] / Э.Э. Крузе. – Л. : Наука, 1981. – 143 с. – Режим доступа : <http://istmat.info/node/32666>.
16. Стенографический отчет к постановлениям Екатеринославского губернского земского собрания XI сессии с 16 по 28 октября 1876 года. – Екатеринослав : Типография губернского правления, 1877. – 656 с.
17. Постановления XIII очередной сессии Екатеринославского губернского земского собрания с 18 по 30 октября 1878 года с приложениями. – Екатеринослав : Губернская типография, 1879. – 665 с.
18. Постановления XXIII очередной сессии с 5 по 14 декабря 1888 года с приложениями. – Екатеринослав : Типография губернской управы, 1889. – 761 с.
19. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права [Электронный ресурс] / Г.Ф. Шершеневич. – М. : Статут, 2005. – 508 с. – Режим доступа : http://www.webarhimed.ru/assets/files/uchebniki/Russkoe_gragdanskoe_pravo_SHERSHENEVICH_ucheb.pdf.

REFERENCES

1. Lyubimov O.P. *Istoriya lobbizma v Rossii* [The History of Lobbying in Russia] / O.P. Lyubimov. – Moscow : Fund of «Liberal'naya missiya», 2005. – 208 p.
2. Shapkin I.N. *Iz istorii lobbizma v Rossii. Predstavitel'skie of organizacii rossiyskogo kapitala vo 2th polovine 19th – nachale 20th veka* [From the History of Lobbying in Russia. Representative Organizations of Russian Capital in the 2nd Half of the 19th – the beginning of 20th Centuries] / I.N. Shapkin. – Moscow : MAEP, 1999. – 198 p.
3. Ilicheva L.E. Institutionalization of Lobbying in the Political Process of Modern Russia : Formation, Priorities of Development : abstract of thesis for the degree of doctor of political sciences : major 23.00.02 : “Political Institutions, Ethno-Political Conflictology, National and Political Processes and Technologies” [Electronic resource] / L.E. Ilicheva. – Moscow, 2002. – Access mode : <http://www.dissercat.com/content/institutsionalizatsiya-lobbizma-v-politicheskom-protseesse-sovremennoi-rossii-stanovlenie-pri>.
4. Nesterovych V.F. Constitutional and Legal Aspects of Lobbying in the Lawmaking Process of Ukraine : abstract of thesis for the degree of candidate of law sciences 12.00.02. “Constitutional Law, Municipal Law” [Electronic resource] / V.F. Nesterovych. – Kyiv, 2008. – Access mode : <http://govuadocs.com.ua/docs/229/index-229670-1.html>.
5. Diahiliev O.V. Legal Institute of Lobbying, Constitutional and Legal Aspect : abstract of thesis for the degree of candidate of law sciences 12.00.02. “Constitutional Law, Municipal Law” / O.V. Diahiliev. – Kharkiv, 2010. – 38 p.
6. Collection of Laws of 1857. Vol. 10. Part 1. Book 4 “On Contractual Obligations”, Chapter 1.
7. Complete Collection of Laws - II. vol.38. Dep. 1. № 39448.
8. Resolution of the September session of 1866 of Yekaterinoslav governorate zemstvo assembly with applications. Ekaterinoslav : tipografiya Ya.I. Chausskogo, 1867. – 76 p.
9. Systematic Set of Regulations of Yekaterinoslav governorate zemstvo assembly. 1866-1913. V.1. 1866-1889. – Ekaterinoslav : tipografiya Ya.I. Chausskogo, 1914. – 1176 p.

10. Verbatim report to the regulation of Yekaterinoslav governorate zemstvo assembly from 24th of October to 4th of November 1869. Ekaterinoslav : tipografiya Ya.I. Chaussskogo. – 1870. – 263 p.
11. Resolutions of VII regular Yekaterinoslav governorate zemstvo assembly from 28th of October to 12th of November 1872. Ekaterinoslav : Tipografiya gubernskoy upravy, 1873. – 843 p.
12. Resolutions of XVI regular session from 9th to 20th of December 1881 with applications. Ekaterinoslav : Tipografiya gubernskoy upravy. – 1882. – 875 p.
13. Complete Collection of Laws -III. V.6. №3803.
14. Resolutions of XXIV regular session from 5th to 14th of December 1889 with applications. Ekaterinoslav : Tipografiya gubernskoy upravy. – 1890. – 761 p.
15. Kruze E.E. *Usloviya truda i byta rabocheho klassa v Rossii v 1900-1914 godakh* [Working and Living Conditions of the Working Class in Russia in 1900-1914] [Electronic resource] / E.E. Kruze. – Leningrad : Nauka, 1981. – 143 p. – Access mode : <http://istmat.info/node/32666>.
16. Verbatim report to the regulations of XI session of Yekaterinoslav governorate zemstvo assembly from 16th to 28th of October 1876. Ekaterinoslav : Tipografiya gubernskoy upravy. – 1877. – 656 p.
17. Resolution of the XIII regular session of Yekaterinoslav governorate zemstvo assembly from 18th to 30th of October 1878 with applications. Ekaterinoslav : Tipografiya gubernskoy upravy. – 1879. – 665 p.
18. Resolutions of XXIII regular session from 5th to 14th of December 1888 with applications. Ekaterinoslav : Tipografiya gubernskoy upravy. – 1889. – 761 p.
19. Shershenevich G.F. *Uchebnik russkogo grazhdanskogo prava* [Textbook of Russian Civil Law] [Electronic resource] / G.F. Shershenevich. – Moscow : Statute, 2005. – 508 p. – Access mode : http://www.webarhimed.ru/assets/files/uchebniki/Russkoe_gragdanskoe_pravo_SHERSHENEVICH_ucheb.pdf.

УДК 347.963 (477)

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРОКУРАТУРИ У XVIII – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Добровольський Д.М., аспірант

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дор., 23, м. Одеса, Україна
kafedra_spo@ukr.net*

У статті досліджується історія становлення принципу незалежності прокуратури невіддільно від становлення цього державного органу. Висвітлюються проблеми запровадження інституту фіскалів у Росії як попередника прокуратури. Розкриваються проблеми забезпечення незалежності прокурорів у процесі їх практичної діяльності у XVIII – на початку XX ст.

Ключові слова: прокуратура, Російська імперія, незалежність, принцип, фіскали.